

Berličky pro dravce

POMÁHAJÍ

Vsouvislosti s hledáním východisek při řešení kalamitního výskytu hraboše polního je často zmiňováno používání posedů pro dravce – takzvaných berliček. Jedná se o jednoduché opatření, přitom jeho vhodným užitím můžeme zvýšit lokální úmrtnost hlodavců o 30–80 %.

Jaký má význam přirozená predace?

Mohou vůbec dravci a sovy pomoci zemědělcům? Jako zemědělce i mě tato otázka zajímala. Reálnou možnost využití přirozené schopnosti dravců a sov regulovat počet hrabošů v zemědělství jsme zkoušeli v rozmezí let 1987 – 1994 na Královéhradecku. Výzkum probíhal na ploše 536 km². Zaměřme se na údaje týkající se vývoje populace poštolek. Během uvedeného období se nám postupným navyšováním počtu umělých budek podařilo v oblasti navýšit počet hnízdících párů z úvodních 11 na neuvěřitelných 767 hnízdících párů v létě roku 1994. Instalace ptačích budek pouze kompenzovala v zeměděl-

ské krajině chybějící přirozené hnízdní příležitosti a umožnila tak dravcům soustředit se v oblasti plné kořisti a využít ji jako zdroj potravy pro sebe i svá mláďata. Vezmeme-li v potaz, že pár zůstává v oblasti či jejím širším okolí (a 5 km) obvykle po celý rok a jedna poštolka uloví za den 1–2 hraboše, zájmy zemědělců a poštolek se rázem setkávají. Predátoři nezastaví proces gradace hrabošů, postupnou regulací počtu hlodavců však dokážou snížit její celkový dopad a zároveň jej pomáhají posunout v čase do období vegetačního klidu, kdy zemědělcům napáchají méně škod.

Obnovení hnízdních příležitostí pomohlo uvést v chod přirozený přírodní proces, kdy se predátoři v oblasti plné kořisti přirozeně sdružují a množí. Ptáci samotní samozřejmě nebyli v oblasti nijak uměle „vysazováni“, stačí nabídnout jim zpět podmínky vhodné pro jejich život a postupně přijdou za vhodným zdrojem potravy sami. V případě jejího nedostatku dochází k autoregulaci – ptáci snižují

Trojnožky na předělu v Lačnově. Foto: Jiří Mach

Berlička na předělu - Svítavsko. Foto: Jiří Mach

počty mládat, nehnízdí či se přestěhují jinam. Konkrétní příklad: v roce 1991 zahrnulo ve srovnání s předchozím rokem pouhých 35% párů. O dva roky později byl pozorován nárůst hnízdících párů dokonce na dvojnásobek původního počtu.

Je velká škoda, že jsou stavy přirozených predátorů drobných hlodavců u nás hospodářskou činností značně oslabovány. Ve vztahu k průměrným hustotám hlavní kořisti se nacházejí hluboko pod nosnou kapacitou prostředí. Z krajiny se vytrácí především náhradní potrava (jiné skupiny drobných savců, běžné druhy ptáků, bezobratlí živočichové), prostřednictvím které přežívali období nízké početnosti hraboše polního. Myšilovní dravci a zejména sovy v krajině chybí, jejich populace jsou až několikanásobně nižší než před 50 lety, kdy se s instalací budek a berličkami začínalo. Sovy pálené nebo sýčci obecní, kteří hnízdili prakticky v každém zemědělském středisku nebo roztroušeně po stavbách v krajině, dnes prakticky vymizeli. V oblastech s většími lesními celky se drží populace puštíka obecného, ta má však například na Královéhradecku už také jen 50 % původního stavu. Kalousi ušatí dříve běžně obsazovali stračí nebo holubí hnízda na solitérních stromech, ve stromořadích, v remízcích a při okrajích lesa. Dnes přesídlili do měst a obcí, ale jejich početnost silně poklesla a někde už zcela vymizeli. Určitý úbytek v otevřené zemědělské krajině lze vysledovat také u poštolky obecné. V souvislosti s tím také klesá účinnost berliček v průběhu vegetační sezony. Podíl predace v úmrtnosti hrabošů klesá, ačkoli v minulosti patřil k důležitým regulačním mechanismům.

Jak podpořit predátory

Instalace berliček umožnila soustředit větší počet dravců v ohniskových lokalitách. Berličky jsou jednoduchá bidýlka ve tvaru „T“, zhotovená z dřevěných hranolků, ideálně o hraně 4 – 5 cm a s dosedací

ploškou dlouhou 20 – 30 cm. Samozřejmě může být vyrobena (svařena) také z kovových materiálů, které jsou trvanlivé. Výška berličky se pro snadnější zaražení do půdy může pohybovat mezi 150 – 200 cm. Čím vyšší posed, tím mají ptáci lepší rozhled. Podle přehlednosti terénu, druhu plodiny, míry zamoření pozemku je možné je rozmístit plošně v hustotě 1 – 4 ks/ha obvykle na období vegetačního klidu přímo do plodiny (ozimu, na louku apod.). Pro trvalé umístění ve vzdálenostech 50 – 100 m od sebe je vhodné využít meze a příkopy po obvodu půdních bloků v místech, kde chybí dřeviny, nejsou ohrady nebo sloupy a nepohybuje se zemědělská technika. Tady pak mohou být řadu let a ptáci je s oblibou celoročně využívají.

V otevřeném terénu bez jiných vyvýšených míst jsou berličky pro dravce i sovy magnetem, který brzy objeví a je-li v blízkosti kolonie hrabošů, vyhlíží z nich kořist. Ve sledovaných lokalitách došlo při použití berliček ke snížení počtu aktivních nor hlodavců o 30 – 80%. Užívání bidýlek je možné ověřit pozorováním posedávajících dravců v průběhu dne, případně podle pobytových stop jako jsou zbytky hlíny po dosednutí, ostatky po trhané kořisti nebo podle trusu či chomáčeků nestavitelných zbytků potravy na zemi pod nimi. Podle těchto vývržků lze určit, které druhy predátorů tu usedají. Nejčastěji jde o káň lesní a v zimě také káň rousnou, poštolku obecnou, kalouse ušatého a puštíka obecného. V některých oblastech se objevují vývržky kalousů pustovek nebo dnes už vzácných sov pálených i sýčků obecných, v podhůří lze nalézt také vývržky výra velkého. V jinak jednolitém prostředí zároveň slouží berličky velmi často jako orientační body šelmám, které se prozradí typickými pachovými značkami nebo trusem přímo u kolíku. Setkáme se tu se stopami po liškách, kunách i drobných lasicích. A i tyto predátoři k redukci hraboše přispívají.

V současné zemědělsky intenzivně využívané krajině mají berličky svůj význam hlavně v podzimním a zimním období. Mohou přilákat potulující se dravce ze širokého okolí nebo severské hosty. Ptáci jich pak společně využívají k odpočinku i k lovu a do

jarního období jsou schopni výrazně snížit početnost zimujících hrabošů jak v refugích, tak v polních kulturách či na loukách.

Miroslav Dusík, Miroslav Ryšán

